

54(062)(492(09)

HET TOT STAND KOMEN VAN DE NEDERLANDSCHE CHEMISCHE VEREENIGING, HET CHEMISCH WEEKBLAD EN HET SCHEIKUNDIG JAARBOEKJE (LATER „CHEMISCH JAARBOEKJE”).

Hoewel bij vorige gelegenheden ¹⁾ omtrent de wijze van ontstaan van de Nederlandsche Chemische Vereeniging en het stichten van het Chemisch Weekblad en het Scheikundig Jaarboekje van verschillende zijden reeds een en ander is medegedeeld, mag het bij het huidige jubileum wel op zijn plaats geacht worden, de hierop betrekking hebbende feiten, tot één geheel vereenigd, nog eens uitvoeriger in herinnering te brengen.

Het moet verwondering baren, dat het zoo lang geduurd heeft, alvorens het denkbeeld om te trachten, de Nederlandsche chemici door een gemeenschappelijke band te vereenigen, in een van hen is opgekomen, terwijl toch, zoowel bij ons als in het buitenland, reeds jarenlang vereenigingen op wetenschappelijk gebied bestonden.

Wellicht heeft het feit, dat de verschillende beoefenaars van de chemische wetenschap, in meerdere mate dan die van andere takken der wetenschap zich op tamelijk heterogeen terrein bewogen (zooals zuiver wetenschappelijke, praktische, hygiënische, pharmaceutische, fabriekschemie) en hierdoor minder de noodzakelijkheid inzagen of den wensch in zich voelden opkomen, om onderlinge aanraking te zoeken, hierbij een zekere rol gespeeld.

Hoe dit ook zij, de behoefte aan eenige aaneensluiting blijkt eerst laat te zijn gevoeld, of althans niet spoedig tot uiting gekomen. Voor zoover bekend is de eenige, min of meer in deze richting gelegen, schuchtere poging in het jaar 1897 uitgegaan van H. Baucke, scheik. ing., te Amsterdam, die een aaneensluiting beoogde van de gediplomeerde technologen aan het Kon. Instituut van Ingenieurs, in den vorm van een te stichten vakafdeeling. Er bleek evenwel een te geringe deelneming te bestaan om hiertoe te geraken ²⁾.

In hetzelfde jaar had echter het denkbeeld, om de Nederlandsche chemici van elke richting samen te brengen, een onderwerp uitgemaakt van besprekingen tusschen Dr. W. P. Jorissen en J. Rutten, scheik. ing., die hierbij tot de conclusie kwamen, dat hiervoor allereerst noodig was het aanleggen van een lijst van

¹⁾ Chem. Weekblad 5, 281, 295 (1908); 18, 594 (1921); 20, 510 (1923).

²⁾ *ibid.* 5, 296.

Nederlandsche chemici, in binnen- en buitenland werkzaam.

Daar het minder gewenscht scheen, deze lijst als zoodanig, al of niet met opgave van het doel, waarvoor zij was samengesteld, te publiceeren, rees de gedachte tot het uitgeven van een Scheikundig Jaarboekje. De eerste uitgave hiervan, ondernomen in samenwerking met H. C. Prinsen Geerligts (thans Dr. H. C. Prinsen Geerligts), directeur van het Proefstation voor suikerriet in West-Java te Kagok (Tegal), B. A. v. Ketel (thans Dr. B. A. v. Ketel), apotheker, scheikundige en bacterioloog te Amsterdam en Dr. L. Th. Reicher, scheikundige-botanicus bij den Gemeentelijken Gezondheidsdienst aldaar, zag in 1899 het licht.

Dit eerste Jaarboekje bevatte, onder meer, een opgave der namen en adressen van Nederlandsche

sociaal werk, waaraan zij allen met groot voordeel deel kunnen nemen en waarvan de vruchten aan alle klassen van de maatschappij ten goede komen".

Op grond hiervan bepleit Vandevelde het tot stand brengen van een Verbond voor de belangen der toegepaste Scheikunde en Hygiëne, waarin zoowel scheikundigen van Noord-Nederland als van België zouden opgenomen worden. In plaats van een nieuw orgaan te stichten, waarin over onderwerpen zou gehandeld worden, die tot het bovenstaande in betrekking staan, zou het volgens hem wenschelijk zijn, samen te werken met het reeds bestaande Tijdschrift voor toegepaste Scheikunde en Hygiëne.

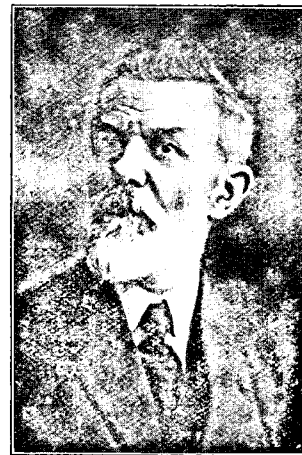
Op plaatsen, waar een zeker aantal personen het nuttig achtten, vergaderingen te houden, zou een plaatselijk comiteit tot stand kunnen worden gebracht om de werkzaamheden te regelen en te bevorderen.

Dr. H. C. Prinsen Geerligts.

Dr. B. A. van Ketel.

Prof. Dr. A. J. J. Vandevelde.

chemici in ons land, onze koloniën en in het buitenland, en verder een lijst van chemische fabrieken hier te lande. In den derden Jaargang van 1902 was als mederedacteur opgetreden Dr. A. J. J. Vandevelde, directeur van het Stedelijk Laboratorium te Gent. Tevens was de oorspronkelijke titel „Scheikundig Jaarboekje" nu veranderd in dien van „Scheikundig Jaarboekje voor Nederland, België en Ned.-Indië".

Een schrijven van laatstgenoemden onderzoeker, in 1902 aan de redactie van het Tijdschrift voor toegepaste Scheikunde en Hygiëne gericht³⁾, gaf den stoot tot verwezenlijking van het denkbeeld, dat nog steeds door Jorissen en Rutten werd gekoesterd.

Dit schrijven begint met de opmerking, dat „hoewel tijdschriften medewerken tot het verspreiden van kennis, de ervaring geleerd heeft, dat ook zittingen van vereenigingen en congressen wel kunnen bijdragen tot bevordering en verspreiding van de wetenschap".

In de eerste plaats geldt, volgens den schrijver, deze beschouwing de toegepaste Scheikunde en de scheikundige Hygiëne, daar deze vakken beoefend worden door scheikundigen, physiologen, geneesheeren, nijveraars, handelaars, enz., dus door personen, die op zeer verschillend gebied werkzaam zijn.

Van hoog belang is, zooals hij aanvoert, „het vereenigen van hun individueelen arbeid tot één geheel, het bevorderen van hun samenwerking tot een echt

³⁾ Tijdschrift voor toegepaste Scheikunde en Hygiëne 5, 268 (1901/02).

Kort hierop⁴⁾ verscheen in het bovengenoemde tijdschrift een reeks van opmerkingen van J. Rutten naar aanleiding van het voorstel van Vandevelde. Rutten geeft toe, dat congressen en vergaderingen kunnen bijdragen tot bevordering en verspreiding van de wetenschap, maar dan moeten op die congressen onderwerpen worden behandeld, die de meeste bezoekers belang inboezemen, hetgeen z. i. niet het geval zou zijn met de congressen van het voorgestelde Verbond, tenzij men direct over zou gaan tot een splitting van dat Verbond in twee afdeelingen, n.l.:

a. Toegepaste Scheikunde en b. Hygiëne.

De afdeeling b. is dan voor ons land overbodig, omdat wij reeds een Congres voor Openbare Gezondheidsregeling hebben, dat jaarlijks vergadert in een der gemeenten van ons land en blijkens een opsomming van de onderwerpen, die b.v. in 1902 behandeld zouden worden, voor hygiënisten van groot belang beloofde te zullen zijn.

Met betrekking tot het behartigen van de belangen der toegepaste Scheikunde merkt de schrijver op, dat hij zich in dit opzicht volkomen met de zienswijze van Vandevelde kan vereenigen. Hij acht het echter gewenscht, de uitdrukking „Toegepaste Scheikunde" te vervangen door „Scheikunde" en betuigt zijn instemming met het plan tot het stichten van een Vereeniging van Nederlandsche en Belgische scheikundigen.

⁴⁾ *ibid.* 5, 315.

In een tweede schrijven van Vandeveld⁵⁾ wijst deze er op, dat het niet zijn doel was, een nieuw *congres* te stichten, daar niet alleen in Holland reeds verscheidene congressen bestaan, maar ook in België het Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres ieder jaar een aantal deelnemers vereenigt. Veeleer beoogt hij het tot stand brengen van *wetenschappelijke bijeenkomsten*, waarop de in zijn eerste schrijven genoemde categorieën van beoefenaars der toegepaste scheikunde en scheikundige hygiëne van gedachten kunnen wisselen.

Vandeveld blijkt dus van meening te blijven, dat ook de belangen der hygiëne in aanmerking moeten komen.

Ten slotte vestigt hij nog de aandacht op de sedert 15 jaar bestaande „Association belge de chimistes”, die twee- à driehonderd leden telt.

De hierboven medegedeelde gedachtenwisseling gaf aanleiding tot nadere opmerkingen en voorstellen van andere zijden.

Zoo betoogt A. Vosmaer⁶⁾, technoloog, de wenschelijkheid, dat de technologen en scheikundigen zich gezamenlijk zouden aansluiten tot een Vakafdeling van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs; een uitbreiding dus van het in den aanhef van dit artikel aangegeven denkbeeld van Baucke. De schrijver zegt, het te zullen betreuren, als het zich vereenigen van de scheikundigen tot iets anders dan het door hem bedoelde zou leiden. Hij besluit zijn pleidooi met het volgende eigenaardige argument:

„Er is toch al neiging om chemici als minderwaardige laboratoriumknoeiërs te beschouwen; laten wij ons aansluiten bij hen, die zich reeds vereenigd hebben”.

F. L. van Maanen, chem. cand. te Utrecht, is van meening, dat de Nederlandsche Chemische Vereeniging ten doel moet hebben:

- 1°. het houden van wetenschappelijke vergaderingen, geregeld door afdelingsbesturen;
- 2°. het bevorderen van de kennis der scheikunde onder leken en wel door het houden van populaire voordrachten;
- 3°. het tegengaan van de stiefmoederlijke bedeeeling van de Scheikunde op gymnasia en andere inrichtingen van onderwijs.

De knoop werd doorgemaakt door Rutten, die in een korte uiteenzetting in den herfst van 1902⁷⁾ reeds de voornaamste gezichtspunten ontvouwde, welke in de thans bestaande Vereeniging gevolgd worden en waren voortgevloeid uit zijn besprekingen met Jorissen. Hij licht in het kort het doel toe, dat nagestreefd dient te worden. Dit is: „het *samenbrengen van alle Nederlandsche scheikundigen, in welke richting zij zich ook bewegen mogen*, omdat er nog geen enkele band tusschen hen bestaat en die band noodig is en o. a. ten goede zal komen aan de chemische nijverheid, die in ons land nog tot ontwikkeling moet gebracht worden”.

Hij wijst op het voorbeeld van de Deutsche chemi-

sche industrie, die juist aan de ontwikkeling van de Deutsche vereenigen veel te danken heeft; de eene tak van nijverheid lichtte den anderen met haar ervaring voor; de tijdschriften zorgden voor de verspreiding van het nieuwere en ten slotte profiteerden velen van een enkelen, waardoor de chemische nijverheid over het geheel zich krachtig in Duitschland ontwikkelde heeft.

„En zoo moet het in ons land ook gaan; onze ligging is in vele opzichten gunstig voor de ontwikkeling van chemische industrie, doch onbekendheid met het voordeel, dat er met de productie van sommige artikelen te behalen is, en het gevoel van alleen voor een zaak te staan en niet op chemische raadgevingen van anderen te kunnen rekenen, omdat er nu eenmaal zoo weinig aanraking bestaat tusschen de verschillende chemici, weerhouden velen om het initiatief voor een nieuwen tak van chemische nijverheid te nemen.

Door de Vereeniging zal men elkaar leeren kennen en van wederzijdsche ervaringen kunnen profiteren”.

In verband met het bovenstaande wordt dan voorgesteld: bijeenkomsten te houden; een tijdschrift te stichten; een adviezenbureau en plaatselijke leesgezelschappen op te richten; een collectieve verzekering tegen beroepsongevallen te sluiten. Ook wordt gewezen op de mogelijke behartiging van de maatschappelijke belangen der chemici. In hoeverre een samenwerking met België en onze Koloniën mogelijk is, zal nog nader onderzocht moeten worden.

In samenwerking met Reicher werd nu door Jorissen en Rutten een nader plan uitgewerkt, dat met een begeleidend schrijven aan alle hoogleraren in de chemie en pharmacie onzer universiteiten en aan die van de Polytechnische School werd toegezonden.

Uit de ontvangen antwoorden bleek, dat er in het algemeen bij de professoren sympathie voor dit plan bestond⁸⁾. Afdrukken werden eveneens toegezonden aan een groot aantal chemici in ons land en ook aan Nederlandsche chemici, in het buitenland werkzaam; hierop kwamen vele adhaesiebetuigingen in en naar aanleiding van dit voorloopig succes werden op 15 April 1903 te 's-Gravenhage onder voorzitterschap van Jorissen twee vergaderingen gehouden ter bespreking van de oprichting eener Chemische Vereeniging. Op dien dag kwam de Vereeniging tot stand onder den naam: „Algemeene Nederlandsche Chemische Vereeniging”⁹⁾. Het doel van de Vereeniging en het bedrag der contributie werden voorloopig vastgesteld en een oproep werd gericht tot de Nederlandsche scheikundigen met de opwekking om als lid toe te treden. Als leden van een voorloopigen Raad van Bestuur werden gekozen: H. Baucke, T.; Prof. Dr. Ernst Cohen; Mej. Alide Grutterink, Ap.; Dr. W. P. Jorissen; Dr. L. Th. Reicher; J. Rutten, T.; Prof. Dr. F. A. H. Schreinemakers en A. Vosmaer.

Tot voorzitter werd in een der volgende bestuursvergaderingen benoemd Prof. Cohen, tot onder-voorzitter en secretaris resp. Dr. Jorissen en J. Rutten en tot penningmeesteres Mej. A. Grutterink. Ook werden in deze vergaderingen de concept-statuten van de Vereeniging vastgesteld¹⁰⁾.

De eerste opgaaf van het ledental der jonge ver-

⁵⁾ Tijdschrift voor toegepaste Scheikunde en Hygiëne 5, 317 (1901/02).

⁶⁾ *ibid.* 5, 379.

⁷⁾ *ibid.* 5, 379.

⁸⁾ *ibid.* 6, 68 (1902/03).

⁹⁾ *ibid.* 6, 287.

¹⁰⁾ *ibid.* 6, 316 (1902/03).

eeniging noemt het getal 113¹¹⁾; een latere mededeeling¹²⁾ voegt hieraan nog 36 toe.

De eerste algemeene vergadering vond den 4en Juli 1903 te Utrecht plaats¹³⁾; door Prof. van Romburgh werd een voordracht gehouden over „Guttapercha en hare cultuur”, terwijl Prof. Cohen, die de openingsrede uitsprak¹⁴⁾, tevens eenige demonstraties gaf.

Op deze vergadering werden de statuten der Vereeniging vastgesteld; het voorloopig Bestuur werd definitief benoemd. Op voorstel van Dr. G. Hondius Boldingh wordt de naam van de Vereeniging veranderd in „Nederlandsche Chemische Vereeniging”.

De notulen van de vergadering vermelden omtrent het „Orgaan der Vereeniging” het volgende:

„Aangezien de onderhandelingen, met den heer Centen gevoerd, betreffende het verstrekken van het Scheikundig Jaarboekje, niet tot een gunstig resultaat hebben geleid, wordt door de Vereeniging besloten, met genoemden uitgever voor den tijd van één jaar alleen een contract te sluiten voor de levering van het Tijdschrift, officieel orgaan der Vereeniging, en hem voor de maanden October, November en December 1903 een subsidie uit te keeren van *f* 100.—, terwijl aan den uitgever per lid per jaar *f* 3.50 zal worden vergoed voor de levering van het tijdschrift”.

Tevens werd ter vergadering medegedeeld, dat de heer Centen slechts bereid was tot de uitgave van een „weekblad”, en dat het Bestuur, met het oog op de spoedige publicatie van allerlei mededeelingen, betreffende de Vereeniging, eveneens aan de uitgave van een weekblad boven die van een maandblad de voorkeur gaf.

De twijfel aan de mogelijkheid, een weekblad regelmatig te kunnen vullen, door een lid ter vergadering geopperd en door Jorissen bestreden, is door den tijd wel schitterend gelogenstraft. De eerste aflevering van het weekblad, dat in overleg met het Bestuur den naam „Chemisch Weekblad” zou dragen, verscheen den 3en October 1903. Het werd tot 1 Januari 1911 geredigeerd door Jorissen en Reicher; daarna werd de redactie door eerstgenoemden alleen gevoerd met bijstand van een Redactiecommissie. Vanaf 1920 is het Chemisch Weekblad tevens orgaan van de Vereeniging voor de Nederlandsche Chemische Industrie, met Jorissen als Hoofdredacteur en verschillende medewerkers. Ook het Recueil des Travaux chimiques des Pays-Bas wordt van dat jaar af door de Ned. Chem. Vereeniging uitgegeven onder het redacteur-administrateurschap van Jorissen met bijstand van een Bureau van redactie, gevormd door verschillende hoogleraren.

Sedert 1 October 1923 is aan het Chemisch Weekblad een technisch bijblad toegevoegd onder den titel „Chemie en Industrie”, dat, onder toezicht van Jorissen, bewerkt wordt door M. Dekker, chem. doct.

Er zij nog op gewezen, dat het Chemisch Weekblad te beschouwen is als een vervolg van het hierboven reeds meermaalen genoemde Tijdschrift voor toegepaste Scheikunde en Hygiëne in gewijzigden vorm. Het „Tijdschrift”, geredigeerd door Jorissen en Reicher, werd indertijd zeer gewaardeerd en niet het

minst van hygiënische zijde, zooals blijkt uit het feit, dat menig belangrijk artikel op dit gebied er in gepubliceerd werd.

Wat ten slotte het Chemisch Jaarboekje betreft, dat ongetwijfeld als een der groote aantrekkelijkheden van het lidmaatschap der Ned. Chem. Vereeniging mag beschouwd worden, is de wijze, waarop het tot stand kwam, en de rol, die het bij het oprichten van de Ned. Chem. Vereeniging gespeeld heeft, hierboven reeds uiteengezet.

Op de algemeene vergadering van 10 October 1903 kon de Voorzitter mededeelen, „dat het wellicht mogelijk zou zijn, het Scheikundig Jaarboekje 1904—05 (te verschijnen 1 September 1904) gratis aan de leden der Vereeniging te verschaffen”.

In de aflevering van 7 November 1903 van het Weekblad verscheen dan ook de mededeeling, dat het jaarboekje gratis aan de leden der Vereeniging zou worden verstrekt. Dit kon geschieden door een overeenkomst, met den uitgever gesloten, waarbij de Vereeniging, voor een exemplaar aan ieder der leden te verstrekken, *f* 1.50 aan den uitgever zou vergoeden.

In gemeenschappelijk overleg met den uitgever werd de naam „Scheikundig Jaarboekje” veranderd in dien van „Chemisch Jaarboekje”.

Amsterdam, April 1928.

L. Th. REICHER.

¹¹⁾ *ibid.* 6, 351.

¹²⁾ *ibid.* 6, 379.

¹³⁾ *ibid.* 6, 370.

¹⁴⁾ Chem. Weekblad 1, 1 (1903/04).